

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В ЕКОНОМІЦІ. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 338.23

С. І. ГРИЦЕНКО

ДВНЗ “Приазовський державний технічний університет”, м. Маріуполь

РЕАЛІЗАЦІЯ СТРУКТУРНИХ ЗМІН В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Розглянуто процес реалізації структурних перетворень і залежність зростання економіки, громадського добробуту і національного процвітання від забезпечення конкурентоспроможності країни. Визначено фактори конкурентоспроможності на рівні держави і товаровиробників. Обґрунтовано конкурентні переваги компаній в контексті стратегії інновацій та модернізації промисловості на основі об'єднань по співпраці.

Ключові слова: структурні зміни, конкурентоспроможність, механізм, конкурентні переваги, об'єднання по співпраці.

S. I. GRITSENKO

SHEI “Priazovskyi state technical university”, Mariupol

IMPLEMENTATION OF STRUCTURAL CHANGES IN THE ECONOMY OF UKRAINE

Abstract – The object of the article is to substantiate the components of implementation arrangements of structural changes in the economy of Ukraine. Up to date, issues of the structural changes implementation in the economy of Ukraine still remain debating point, among them are components of their implementation mechanism which are accompanied by competitiveness of a particular country. The country's competitiveness is determined by the ability of its economy to participate in international trade, to compete with the economies of some other states at a level of national resources effective use, to master and expand certain segments in the global market, to increase the productivity of resources use, to produce products that meet world standards, to provide improvement of living standards. The implementation process of structural transformations and dependence of economic growth, social welfare and national prosperity on ensuring the country's competitiveness have been considered. The factors of competitiveness at a level of the state and commodity producers have been determined. The competitive advantages of companies in terms of innovation strategy and industrial upgrading based on collaboration associations are proved. Application of promotion of the country's promotion of competitiveness mechanism in terms of innovation strategy and industrial upgrading based on collaboration associations is to encourage successful implementation of structural transformations in the economy of Ukraine.

Key words: structural changes, competitiveness, mechanism, competitive advantages, collaboration associations.

Постановка проблеми. Реалізація структурних змін в економіці як процес поступових безперервних кількісно-якісних перетворень сприяє національному процвітання за рахунок підвищення конкурентоспроможності більшості галузей промисловості, їх модернізації, зростання ефективності, визначення конкурентних переваг компаній, розробки відповідних стратегій в умовах об'єднань щодо співпраці господарюючих суб'єктів.

На сьогодні питання реалізації структурних змін в економіці України залишаються дискусійними, серед них – складові механізму їх реалізації, які супроводжуються конкурентоспроможністю окремої країни.

Конкурентоспроможність країни визначається здатністю її економіки брати участь в міжнародній торгівлі, конкурувати з економіками інших держав за рівнем ефективного використання національних ресурсів, освоювати і розширювати певні сегменти на світових ринках, підвищувати продуктивність використання ресурсів, виробляти продукцію, що відповідає світовим стандартам, забезпечувати зростаючий рівень життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конкурентоспроможність окремої країни залежить, на думку М. Портера, від схильності її промисловості до інновацій та модернізації [1, с. 205]. Від того наскільки будуть вдосконалені, поліпшені, оновлені об'єкти промисловості, приведені відповідно до нових вимог і норм, технічних умов, показників якості, настільки і вітчизняні компанії досягатимуть переваг відносно найсильніших світових конкурентів у відповідь на їх виклики. Реаліям та можливостям економічної стабілізації, розвитку промисловості України, стратегічного управління, об'єднанням по співпраці в контексті структурних змін присвячені праці таких науковців, як: Аакер Д., Вишневський В., Довгань Л., Кіндзерський Ю., Крисанов Д., Онищенко В., Томпсон А., Федулова Л., Чужиков В., Якубовський М. та ін. Назріла об'єктивна необхідність систематизації та обґрунтування складових структурних перетворень в умовах глобалізації економіки.

Мета статті – обґрунтування складових механізму реалізації структурних змін в економіці України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пріоритетного значення набувають чинники інфраструктурного змісту, що забезпечують інноваційний розвиток економіки. На жаль, трансформаційні процеси в цьому напрямі не наблизили Україну до світових лідерів в науково-технологічному і соціально-економічному розвитку. Порівняння з галузевою структурою світової промисловості – не на користь України. Більше 2/3 загального обсягу вітчизняної промислової продукції – це сировина, матеріали і енергетичні

ресурси, понад 70 % яких йдуть на експорт. Деформована і неефективна галузева структура промислового виробництва, відсталі технології і відсутність інноваційної парадигми розвитку перетворюють Україну на сировинний придаток розвинених країн і місткий ринок для імпорту високотехнологічної продукції [2, с. 5].

Відкрити шлях до європейського світу означає, одночасно, змінити вектор суспільного розвитку, а також зрозуміти, що сучасну модернізацію слід здійснювати по всьому спектру проблем – від технологій і ринкових трансформацій до демократичних реформ у політиці. Починати необхідно з економіки. Без економіки Україна не вирішить завдань модернізації армії, буде надто уразлива до маніпуляцій економічними факторами з боку недружніх держав, а бідність населення провокуватиме неспокій і радикалізм [3, с. 5].

Найважливішими факторами конкурентоспроможності на рівні держави є техніко-економічний рівень виробництва та рівень розвитку економіки, величина витрат виробництва, вартість робочої сили, якість вироблених товарів, розвиненість інфраструктури, процентні ставки, наявність абсолютних і відносних переваг, валютні курси.

Конкурентоспроможність товаровиробників є похідною конкурентоспроможності країни. Товаровиробники виграють від присутності на ринку сильних внутрішніх суперників, агресивних місцевих постачальників і вимогливих споживачів [1, с. 206]. З метою виживання, привласнення максимального прибутку, оволодіння ринками, залучення покупців товаровиробники використовують рекламу, зниження цін і витрат виробництва, підвищення якості продукції, надання допродажних і післяпродажних послуг, задоволення запиту окремих груп споживачів, підвищують диференціацію своєї продукції, забезпечують зростання автоматизації праці для збільшення віддачі від кожного працівника та проникнення на нові ринки.

Об'єднання між партнерами як і суперництво призводить до стратегічного успіху або стратегічної поразки. Важливо визначити в країні зону вільного підприємництва, де дозволено в різних формах спільне підприємництво, географію бізнесу, міру ризику, реакцію об'єднання на можливість і загрози зовнішнього середовища. Мета об'єднання пов'язана з категоріями дохідності та конкурентоспроможності. Конкурентна стратегія є способом розв'язання суперечності між дохідністю і конкурентоспроможністю об'єднання з визначенням стратегічних альтернатив компаній до співпраці. Представимо механізм складових, що чинять вплив на забезпечення конкурентоспроможності країни з наступною їх інтерпретацією (див. рис. 1).

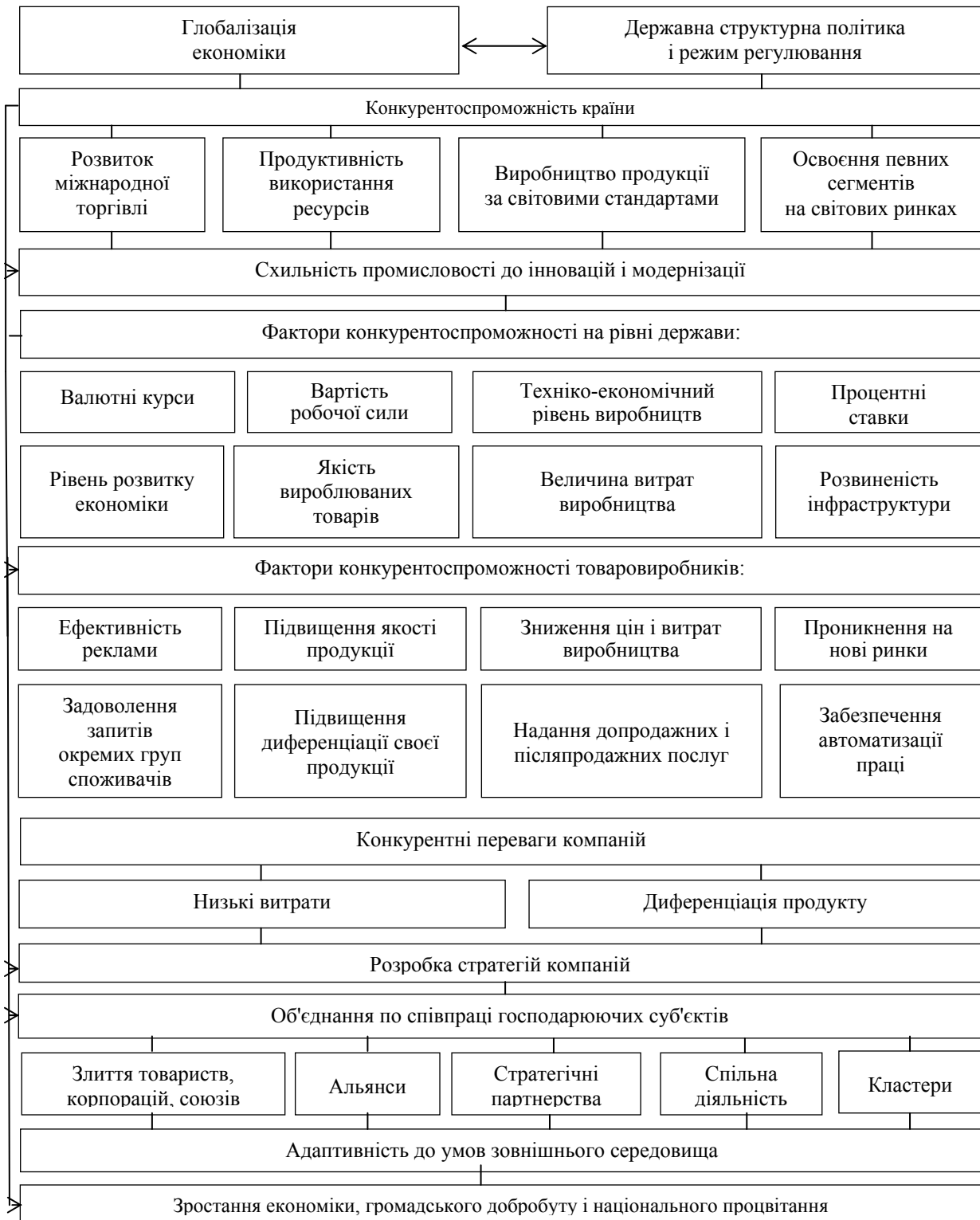
Водночас, за М. Портером, основою ефективної діяльності компанії в довгостроковій перспективі є стійка конкурентна перевага. Компанії можуть володіти, як правило, тільки двома видами конкурентних переваг: низькими витратами і диференціацією продукту [4, с. 38]. Вибрані основні типи конкурентних переваг, їх масштаб дозволяють компанії розробити і реалізувати на практиці три найбільш ефективних конкурентних стратегій: лідерство в мінімізації витрат, яке засноване на зниженні витрат виробництва і обігу товару, і диференціація у рамках широкого круга сегментів галузі, а також фокусування у вузьких сегментах галузі. Стратегія фокусування має два різновиди: фокусування на витратах і фокусування на диференціації.

Успішна стратегія диференціації має наступні характеристики [5, с. 259]: Створення цінності для споживачів. Забезпечення сприйманої цінності товарів або послуг. Захист від копіювання.

Стратегія інновацій та модернізації – по-перше, направлена на зосередження зусиль підприємств на пошуку принципово нових, ефективних технологій, проектуванні необхідних, але невідомих дотепер видів продукції, методів організації виробництва, способів стимулювання персоналу; по-друге, спрямовує дії підприємств на забезпечення динамічного розвитку економіки України – оновлення, заміна застарілого устаткування, нова технологія виробництва, технічне й технологічне його переоснащення. Підприємства, які здійснюють радикальну інновацію мають мету – випередити конкурентів і одноосібно знайти ринкову нішу, де не існує конкуренції або вона незначна. Підприємства, які здійснюють модернізацію мають змогу уникнути фізичного й морального зношування обладнання, узгодити експлуатаційно-технічні показники з економічністю техніки відповідно до новітніх вимог, підвищити ефективність устаткування за рахунок доповнення традиційної техніки сучасними передовими пристроями, впроваджувати їх у сучасні технологічні процеси, конвеєрні системи та ін. Індустріально розвинуті країни уже давно відмовилися від капітального ремонту устаткування як економічно не вигідного, оскільки він потребує великої кількості робітників, металу та інших матеріальних ресурсів [6, с. 468; 7, с. 486].

Необхідно погодитися з думкою В.П. Онищенко, що у багатьох випадках ремонтувати та підтримувати старе важче, ніж побудувати нове, адже для побудови нового легше залучити іноземний капітал, нові технології тощо. Індустріалізація країни на новій технологічній основі – зміст нашого економічного розвитку [3, с. 10]. Цей процес повинен здійснюватися на основі останніх світових науково-технологічних досягнень, з урахуванням тенденцій розвитку світової економіки, об'єднанням стратегічних інтересів суспільства в цілому, інтересів власників бізнесу і людей, що працюють в промисловості, а також регіонів, де промислові комплекси переважно зосереджені і до теперішнього часу [8, с. 15].

Україні через обставини не слід нехтувати можливостями технологічних запозичень, ознайомившись з передовими науково-технічними досягненнями, і розраховувати виключно на власні інновації, до чого закликають більшість експертів. Одночасно, використовуючи переваги технологічних запозичень, накопичення “критичної маси” яких відкриє шлях вже до власних “проривних” технологій, “покращуючих” інновацій, слід просувати послідовно власні, готові до впровадження науково-технологічні розробки, яких в достатній кількості нині доки немає, щоб забезпечити широкомасштабну модернізацію [9, с. 39]. Це дасть можливість ефективно використовувати наявні ресурси.

Рис. 1. Механізм забезпечення конкурентоспроможності країни в контексті стратегії інновацій та модернізації промисловості на основі об'єднань по співпраці

У диверсифікованій компанії стратегії розробляються на чотирьох різних організаційних рівнях [10, с. 73; 11, с. 247]: Корпоративна стратегія. Ділова стратегія. Функціональна стратегія. Операційна стратегія.

На одногалузевому підприємстві існують тільки три рівні (відсутній корпоративний курс). Це три-ває до тих пір, поки до уваги не беруться спроби диверсифікувати свою діяльність в інші сфери.

Для того щоб відповідати вимогам, які пред'являються сучасною ситуацією на конкурентних ринках, диверсифіковані компанії повинні і далі йти шляхом еволюції організаційної структури. Одночасно з важливістю взаємозв'язків росте і потреба в нових корпоративних формах організації, в яких поєднується як вертикальний, так і горизонтальний вимір. У компанії зростає ефективність діяльності, вона отримує вигоди,

синергетичний ефект, будучи задіяна у використанні взаємозв'язків з іншими компаніями в результаті з'єднання, інтеграції, в єдину систему за рахунок злиття товариств, корпорацій, союзів; створення стратегічних альянсів; започаткування стратегічних партнерств; спільної діяльності; кластерів. Успішному розвитку об'єднань в умовах глобалізації економіки сприятиме також державна економічна політика і діючі режими регулювання.

У національній, державній і місцевій конкурентоспроможності в контексті світової економіки найбільш поширеною формою концентрації інновацій стали *кластери*, які займають провідну роль серед об'єднань по співпраці господарюючих суб'єктів. Економіка території, що формується на основі кластерів, – модель конкурентоздатної і інвестиційної привабливої економіки, що базується на використанні ефектів синергії і масштабу. Кластерні локальні мережі територіально-виробничих систем є джерелами і чинниками забезпечення високого рівня і якості життя населення, економічного зростання і стійкого розвитку території [12, с. 70]. На території ЄС понад 28 % підприємств визнали свою приналежність до кластерів. У Європі до 40 % зайнятих працюють на підприємствах, що входять в кластери. Понад 67 % литовських підприємств працюють в середовищі кластерів; найвищий рівень кластеризації зафіксований у Великобританії, де в середньому 8 з 10 підприємств класифіковані як такі, що належать до кластера. Кластерні підприємства відрізняються високою інновацією [13, с. 18; 14, с. 32].

В Україні доцільно перейти від звичної селективної підтримки окремих пріоритетних галузей промисловості до матричної політики європейського типу, яка поєднує як вертикальні (орієнтовані на селективну підтримку галузей), так і горизонтальні (орієнтовані на інновації) дії, сприяючі зростанню економіки, громадського добробуту і національного процвітання [14, с. 32, 35]. Так, наприклад, в Євросоюзі домінуючим процесом став взаємозв'язок секторальної диференціації виробництва, сприяючий розвитку як інноваційних кластерів (біотехнологічних, програмного забезпечення), так і традиційних, де технологічний процес не грає істотної ролі (виноробство, міжнародний туризм), а також ведення в цьому інтегральному угрупованні політики централізації або децентралізації [15, с. 83].

Перевагу від секторальної диференціації може мати і Україна, створивши конкурентні кластери, з метою накопичення, використання капіталу, підвищення технологічного рівня виробництва, зміни спеціалізації у межах європейського розподілу праці, високого рівня зайнятості в регіоні, еластичності попиту і пропозиції як інноваційних, так і традиційних конкурентоспроможних товарів на внутрішньому і міжнародному ринках.

Висновки. Ефективне функціонування кластерів і інших об'єднань по співпраці буде залежати від їх активності у сфері наукових досліджень і розробок, можливості залучення фінансових ресурсів для відродження кластерів високотехнологічних виробництв, здатності пристосовуватися до різних умов зовнішнього середовища, яке може підвищувати конкурентоспроможність у виробництві принципово нової продукції, посилювати синергетичний ефект моделі об'єднання.

Використання механізму забезпечення конкурентоспроможності країни в контексті стратегії інновацій і модернізації промисловості на основі об'єднань по співпраці сприятиме успішній реалізації структурних перетворень в економіці України.

Література

1. Портер М. Э. Конкуренция / М. Э. Портер ; пер. с. англ. – Москва : Вильямс, 2005. – 608 с.
2. Якубовский Н. Н. Внутренний рынок как зеркало проблем украинской промышленности / Н. Н. Якубовский // Экономика Украины. – 2012. – № 8. – С. 4–15.
3. Онищенко В. П. Реалії та можливості економічної стабілізації та розвитку / В. П. Онищенко // Экономика Украины. – 2015. – № 7. – С. 4–17.
4. Портер М. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / М. Портер ; пер. с. англ. – Москва : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 715 с.
5. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление / Д. Аакер ; пер. с. англ. – Санкт-Петербург : Питер, 2003. – 544 с.
6. Економічна енциклопедія. У 3 т. Т. 2 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – Київ : Академія, 2001. – 848 с.
7. Економічна енциклопедія. У 3 т. Т. 3 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – Київ : Академія, 2002. – 952 с.
8. Федулова Л. И. Инновационный вектор развития промышленности Украины / Л. И. Федулова // Экономика Украины. – 2013. – № 4. – С. 15–23.
9. Киндзерский Ю. В. К основам стратегии и политики развития промышленности / Ю. В. Киндзерский // Экономика Украины. – 2013. – № 4. – С. 24–43.
10. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии : учеб. для вузов / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд ; пер. с. англ. – Москва : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.
11. Довгань Л. Є. Стратегічне управління : навч. посібник / Л. Є. Довгань, Ю. В. Каракай, Л. П. Артеменко. – Київ : ЦУЛ, 2011. – 440 с.

12. Крисанов Д. Кластеризация экономической деятельности и обслуживания как инструмент устойчивого развития сельских территорий / Д. Крисанов, Л. Удова // Экономика Украины. – 2009. – № 10. – С. 69–75.
13. Кузьмин О. Кластеры как фактор инновационного развития предприятий и территориальных образований / О. Кузьмин, В. Жежуха // Экономика Украины. – 2010. – № 2. – С. 14–23.
14. Вишневецкий В. Промышленная политика: теоретический аспект / В. Вишневецкий // Экономика Украины. – 2012. – № 3. – С. 25–35.
15. Чужиков В. И. Кластерная политика Европейского Союза / В. И. Чужиков, О. Д. Лукьяненко // Экономика Украины. – 2013. – № 2. – С. 81–91.

References

1. Porter M. Э. Konkurentsyya / M.Э. Porter ; per. s. anhl. – М. : Vyl'yams, 2005. – 608 s.
2. Yakubovskyy N. N. Vnutrennyu rynok kak zerkalo problem ukraynskooy promyshlennosti / N. N. Yakubovskyy // Ekonomyka Ukrayny. – 2012. – # 8. – S. 4–15.
3. Onyshchenko V. P. Realiyi ta mozhlyvosti ekonomichnoyi stabilizatsiyi ta rozvytku / V. P. Onyshchenko // Ekonomika Ukrayny. – 2015. – # 7. – S. 4–17.
4. Porter M. Konkurentnoe preymushchestvo: Kak dostych' vysokoho rezul'tata y obespechyt' eho ustoychivost' / M. Porter ; per. s. anhl. – М. : Al'pyna Byznes Buks, 2008. – 715 s.
5. Aaker D. Stratehicheskoe rynochnoye upravlenye / D. Aaker ; per. s. anhl. – SPb : Pyter, 2003. – 544 s.
6. Ekonomichna entsyklopediya. U 3 t. T. 2 / Redkol.: S. V. Mochernyy (vidp. red.) ta in. – К. : Akademiya, 2001. – 848 s.
7. Ekonomichna entsyklopediya. U 3 t. T. 3 / Redkol.: S. V. Mochernyy (vidp. red.) ta in. – К. : Akademiya, 2002. – 952 s.
8. Fedulova L. Y. Ynnovatsyonnyy vektor razvytyya promyshlennosti Ukrayny / L. Y. Fedulova // Ekonomyka Ukrayny. – 2013. – # 4. – S. 15–23.
9. Kyndzersky Yu. V. K osnovam stratehyi y polytyky razvytyya promyshlennosti / Yu. V. Kyndzersky // Ekonomyka Ukrayny. – 2013. – # 4. – S. 24–43.
10. Tompson A. A. Stratehicheskyy menedzhment. Yskusstvo razrabotky y realizatsyy stratehyi : Ucheb. dlya vuzov / A. A. Tompson, A. Dzh. Stryklend ; per. s. anhl. – М. : Banky y byrzhny, YuNYTY, 1998. – 576 s.
11. Dovhan' L. Ye. Stratehichne upravlinnya : navch. posib. / L. Ye. Dovhan', Yu. V. Karakay, L. P. Artemenko. – К. : Tsentri uchbovoyi literatury, 2011. – 440 s.
12. Krysanov D. Klasteryzatsyya ekonomicheskoy deyatel'nosti y obsluzhyvaniya kak ynstrument ustoychivoho razvytyya sel'skykh terrytoryy / D. Krysanov, L. Uдова // Ekonomyka Ukrayny. – 2009. – # 10. – S. 69–75.
13. Kuz'myn O. Klasterы kak faktor ynnovatsyonnoho razvytyya predpryyatyy u terrytorial'nykh obrazovanyy / O. Kuz'myn, V. Zhezhukha // Ekonomyka Ukrayny. – 2010. – # 2. – S. 14–23.
14. Vyshnevskyy V. Promyshlennaya polytyka: teoretycheskyy aspekt / V. Vyshnevskyy // Ekonomyka Ukrayny. – 2012. – # 3. – S. 25–35.
15. Chuzhykov V. Y. Klasterная polytyka Evropeyskoho Soyuza / V. Y. Chuzhykov, O. D. Luk'yanenko // Ekonomyka Ukrayny. – 2013. – # 2. – S. 81–91.

Надіслана/Written: 19.04.2017 р.
Надійшла/Received: 24.04.2017 р.
Рецензент: д.е.н., проф. О. І. Гончар